

Hordaland fylkeskommune
Strategi- og næringsavdelinga
Pb. 7900
5020 BERGEN

Vår ref.:   **Deres ref.:**
  200706797-115/344/AGUL

Dato:
Bergen, 1. juli 2009

Saksbehandlere:

Alexander Hovland, mob.: 975 66 388
E-post: alexander@naturvern.no

Oddvar Skre, mob.: 909 64 834
E-post: oddvar@nmvskre.no

HØRINGSUTTALELSE:
FYLKESDELSPAN FOR SMÅ VASSKRAFTVERK 2009-2021

INNLEDNING

Hordaland fylkeskommune (HF) har vedtatt å utvikle en regional plan for utbygging av *mindre vannkraftverk* (0,1-10 MW) i henhold til St. meld. nr. 26 (2006-2007). Utgangspunktet for dette arbeidet har vært Olje og Energidirektoratets (OED) Retningslinjer for små vannkraftverk (2007). Bestillingen i fra OED har vært en bedre vurdering av sumvirkninger og en helhetlig plan slik at utbyggingen av småkraft ikke medfører tap av naturmangfold, viktige friluftslivsområder, eller landskap av stor verdi.

Arbeidet med en fylkesdelsplan ble påbegynt høsten 2008 og er planlagt vedtatt i løpet av høsten 2009. Planen vil måtte følge de bestemmelser som kommer frem av den nye loven av naturmangfold som har trådd i kraft den 1. Juli 2009. I § 1 (Lovens formål) kan vi lese at *naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.*

Naturvernforbundet Hordaland (NVH) er et fylkeslag av Norges Naturvernforbund (NNV) og representerer i overkant av 2000 medlemmer i Hordaland. I løpet av de siste årene har småkraftutbygging vært et sentralt arbeidsområde for NVH og har vært en aktiv høringspart i småkraftprosjekt.

Generelt

Naturvernforbundet Hordaland er fornøyd med at fylkespolitiske retningslinjer for små vasskraftverk nå kommer til behandling. Dessverre trur vi ikke planen er sterk nok til å forhindre en massiv nedbygging av fylkets vassdragsnatur med de sterkt negative konsekvenser det vil medføre for naturmangfold, landskapskarakter, stedsutvikling, bosettingsmønster, næringsutvikling og samfunnsøkonomi.

Retningslinjene i planen sier at Hordaland er positiv til bygging av små vasskraftverk der omsyn til miljø og andre arealinteresser er ivaretatt. Det siste skal vi alle sammen være glade for, men det første er det grunn til å være skeptisk til. Nå er det NVH sin oppgave å sørge for at menneskelig dårskap og grådighet ikke ødelegger for mye av den enestående naturarven vi besitter her i fylket og ikke bruke for mye tid og ressurser på det som ikke er vår primæroppgave. Men vi kan ikke la være å kommentere hvor lett spill kraftlobbyistene har hatt ovenfor godtroende politikere og saksbehandlere. Småkraft kan være positivt både ovenfor lokal verdiskapning og bosetting. Men kraftindustrien opptrer som om det er malen. Noe det langt fra er. Det er aldri noen oppmerksomhet

over hvor lite skatteinntekter det egentlig gir kommunen. At størstedelen av inntektsflyten gjerne kan gå til andre strøk og regioner. At verdiskapningen under byggeperioden er tidsbegrenset og utenbygds arbeidskraft og maskinpark gjerne er hovedbasis. At varige arbeidsplasser er omtrent fraværende. At bosettingen slett ikke er sikret, men at en formidabel årsinntekt uten nødvendig tilstedeværelse, gjør en person særdeles flyttbar. Myten om kraftmangel i Norge er seiglivet, men usann. Norge produserer mer strøm enn landet forbruker, det er mellom landsdelene det er ubalanse, fordi en mangler overføringsledd. Bygging av utenlandskabler for salg av kraft til Europa er blitt storforretning og gir store inntekter til sentrale kraftaktører. Ikke distriktene. Men det drar kraftprisen opp og taperen er nettopp distriktene. Det gir store belastninger for lokal og regional næringsliv, spesielt den kraftkrevende industrien, som er en særdeles viktig distriktsnæring i Hordaland fylke. At det er en alvorlig problemstilling vises ved at 1 øre påslag på strømprisen gir tungindustrien nasjonalt merkostnader på om lag 400 mill kroner. All småkraftutbyggingen forsterker denne ubalansen.

Folk som er født og oppvokst på en plass har sin tilknytting til stedet gjennom slekt og familie, men også landskapet er identitetsmarkør. Det er en stor utfordring for bolysten at naturperler blir fratatt lokalbefolkningen. Selvsagt vil også tilflyttingen til bygdene bli mindre attraktivt. Et småkraftverk motvirker ikke fraflyttingen men kan virke forsterkende på den negative flyttebalansen. Små kraftverk er ikke omfattet av hjemfallsretten og kan bli solgt videre til de store selskapene, også utenlandske, som tar fortjenesten med seg ut av bygda og kommunen. At også andre næringer som f.eks reiselivsnæringen blir skadelidende er det lite oppmerksomhet på. Som sagt er det ikke NVH sin oppgave å belyse disse spørsmålene, men ansvarlige politikere bør ta både disse og tilsvarende problemstillinger opp til vurdering og behandling og sette søkelyset på den totale samfunnsnyttan av småkraftutbyggingen. Slik behandlingen har vært frem til i dag har man forfordelt en næringsaktør på bekostning av andre samfunnsanlegg. Utviklingen har blitt slik p.g.a. en kraftbransje som har drevet aktiv lobbyisme, vært propagandister og underkjent negative påvirkninger. Fylkesdelplanen har omtrent ikke fokus på de nevnte problemstillinger og det er en svakhet ved planen.

Planarbeidet

I forbindelse med utvikling av planen ble det opprettet en referansegruppe der NVH har vært representert igjennom Oddvar Skre. Referansegruppa har hatt to møter som har vært konstruktive, men med en stor overvekt av utbyggingsinteresser i referansegruppa.

OEDs retningslinjer åpner for to tilnæringsmåter i utviklingen av regionale (OED 2007:6). HF har valgt å utarbeide generelle retningslinjer for vurdering av konfliktnivå ved småkraftprosjekter. Etter vår mening ville det vært mer hensiktsmessig å gjøre en rangering i forhold til konfliktnivå med utgangspunkt i ressurskartleggingen, her omtalt som en "samlet plan tilnærming". Ved utarbeiding av generelle retningslinjer risikerer man å være tilbake til utgangspunktet der hvert enkelt prosjekt blir vurdert enkeltvis og ikke opp mot hverandre. Ved en samlet plantilnærming ville en i større grad kunne lage en plan med mål om mest mulig vannkraft med minst mulig inngrep og tap av naturmangfold. NVH synes det er synd at man ikke har vært mer ambisiøs, spesielt med tanke på at denne planen med stor sannsynlighet vil ligge til grunn når andre fylker nå skal i gang med å utvikle egne planer.

Samtidig som NVH er uenig i planens utgangspunkt bør arbeidsgruppen berømmes for å ha gjort et godt stykke arbeid og utviklet et planutkast som langt på vei var et steg i riktig retning. Det var derfor overraskende og svært skuffende at Fylkesutvalget (møte 23.april) så til de grader har valgt å torpedere hele planen på en slik måte at den er blitt både uforpliktende og tannløs. Det vitner også på en mangel ovenfor de faglige vurderingene og arbeidet som er gjort i arbeidsgruppen. Det er også klart i strid med målet om å ta kunnskapsbaserte avgjørelser og gjenspeiler det vi vil kalle en politisk ukultur på fylkesnivå. Som et minstekrav mener NVH at man må gå inn for å reversere samtlige av

fylkesutvalgets endringer og gå tilbake til det utkastet som kom i fra arbeidsgruppen. En del av disse endringene vil bli kommentert ytterligere i det følgende.

TEMA

Målsetninger

Fylkesutvalgets første grep var å legge til et punkt i den overordnede rammen om at *"denne planen er meint å vere eit verktøy for politisk skjønn"*. Dette er en regelrett pinlig formulering som er med på å svekke de forpliktelser som skal ligge i en slik plan og gir et urimelig stort politisk spillerom. Skal det være mening i å lage en slik plan bør den også ha praktisk betydning for vedtak i fra fylkeskommunen. Det bør også være en åpning for innsigelse dersom planen ikke blir fulgt. Vi mener derfor at man må fjerne følgende i fra overordet ramme:

"Denne planen er meint å vere eit verktøy for politisk skjønn. Det er ikkje meninga at planen skal gje svar på alle konfliktspørsmål. Tolkninga av konflikhtar og i ka grad eit tiltak er i tråd med omsyna i planen, ligg i fylkesutvalet".

I mål for utbygging bør begrepet *"særlig"* bli tatt inn igjen i punkt 4 slik at man kan lese:

4. Ny fornybar energiproduksjon i små-, mini- og mikrokraftverk må ta *særleg* omsyn til naturmangfold, friluftslivsområde og store landskapsverdiar

Dette er fordi OEDs mål med utviklingen av regionale planer først og fremst har vært av hensyn til disse temaene. Utgangspunktet bør være at naturmangfoldet og allmennhetens interesser danner rammer for hva som kan og hva som ikke kan gjøres i et område. Dette har også vært intensjonen i Soria Moria der man ønsker *"at fylkeskommunene, i samarbeid med berørte fagetater, skal utarbeide fylkesvise planer for bygging av småkraftverk, som sikrer at ikke naturmangfold, friluftsliv eller store landskapsverdier går tapt"* (20.15.2005).

Klima

Et hovedargument for utbygging av mer vannkraft er ønsket om økt fornybar energi, en nødvendighet om en ønsker å bevege seg ut av det fossile samfunnet. Det er likevel ikke et argument som legitimerer det vi vil kalle en uvettig og planløs utbygging. Utbygging av små vannkraftverk er og blir et inngrep på lik linje med utbygging av vindkraft og kraftledninger som ofte innebærer ulike grader av konfliktnivå. Det bør også være et vesentlig moment at 2 av 3 større vassdrag allerede er regulert.

En må heller ikke gå i den tro at 1KWh med ny fornybar energi nødvendigvis tilsvarer 1KWh reduksjon i forbruk av fossil energi. 1KWh tilsvarer først og fremst 1KWh økt forbruk all den tid man ikke har fungerende mekanismer i kraftmarkedet for å regulere dette.

Til slutt vil bidraget i fra produksjon av fornybar energi fra mindre kraftverk være relativt lite og maksimalt på rundt 5TWh nasjonalt i løpet av ti år. Etter vår mening står ikke dette i forhold til de inngrepene en slik nedbygging vil medføre.

Lokal verdiskapning

I en vurdering av konsesjonstillatelse(flere kraftverk sett under ett), bør en prioritere prosjekter som er satt i gang av lokale initiativ framfor de store aktørene dersom dette virkelig kan bidra til å øke den lokale busettingen. Nedbyggingen og tapet av kulturlandskap er en tragedie, ikke bare for lokalsamfunnene, men også for det naturmangfoldet som har knyttet seg til disse områdene.

Som fylkesdelsplanen påpeker er det ikke boplikt knyttet til vilkårene for utbyggingen av små vannkraftverk. Vi vil advare mot en holdning der små vannkraftverk blir sett på som nøkkelen for å

løse utflyttingsproblematikken i bygdene. De forutsetter ikke videre drift av kulturlandskapet og er heller ikke forpliktende i forhold til det å bo i området. Det finnes flere eksempler på småkraftprosjekt der eieren i dag bor i de større byene, herunder Odda, Bergen og Haugesund. Om selve driften av gården i framtiden ikke er lønnsom er det naivt å tro at grunneiere vil opprettholde denne delen av driften når de isteden kan tjene penger på kraftverkene.

En bør også huske på at om at enkelte grunneiere blir for grådige vil en risikere en situasjon der de få kan tjene store penger på vannkraft, mens resten av bygda sitter igjen med en rasert natur og et redusert grunnlag for inntekter knyttet til friluftsliv og reiselivnæring. Utbygging av små vannkraftverk gir få varige arbeidsplasser, selv om det kan gi en viss sysselsettingseffekt i anleggsfasen. Dessuten er det tvilsomt om inntekter fra kraftsalg og evt. utleie av fallrettigheter kan bli et bidrag for å opprettholde bosettingen, siden dette kun vil gjelde et fåtall rettighetshavere og deler av inntektene tilfaller staten.

Det er og verdt å merke seg at en god del av fallrettighetseierne i konsesjonssøknader er bosatt i helt andre kommuner enn der det er søkt om konsesjon. Og en må ta med seg at kraftverk av denne størrelsen kan bli solgt, også utenlands, til store sentrale kraftselskap.

Linjenett

En av de største flaskehalsene for utbygging av mindre vannkraftverk er i dag manglende kapasitet på linjenettet. Økt utbygging av mindre vannkraftverk vil medføre økt utbygging av kraftlinjer. Det kan da virke paradoksalt at man i en del områder er sterkt i mot utbygging av kraftlinjer, samtidig som en ønsker økt utbygging av småkraft. Dette bør Fylkesdelsplanen ta opp som en del av sumvirkningsproblematikken. Dette kan også være et argument for at man bør prioritere utbyggingen av kraftverk i samme område, fremfor en spredd utbygging over hele Hordaland.

Inngrepsfrie naturområder i Norge (INON)

Inngrepsfrie naturområder er en kvalitet som *det stadig blir mindre av og det blir desto viktigere å ta vare på de resterende uberørte områdene*. I 2003 var det kun 9,8 prosent som etter INON standarden kunne defineres som villmarkspregede områder (Direktoratet for naturforvaltning). Det var planlagt en oppdatering av INON statistikk i løpet av første halvdel men i følge Direktoratet for naturforvaltning er tapet de siste årene såpass omfattende at de har blitt nødt til å utsette dette.

Urørt natur er viktig, både i seg selv, og for en rekke andre tema. Dette blir også påpekt i en rekke stortingsmeldinger.

St.meld. nr. 29 (1996-1997) om regional planlegging og arealpolitikk fokuseres det sterkt på at *"de resterende inngrepsfrie naturområdene må forvaltes som en viktig del av vår nasjonale arv"*

Tilsvarende er det i st.meld nr. 58 (1996-1997) om miljøvernpolitikk for en bærekraftig utvikling uttrykt som *"et mål at større sammenhengende inngrepsfrie områder skal bevares"*. Regjering og Storting påpeker at *"inngrepsfrie naturområder er viktige blant annet av hensyn til nasjonal arv og identitet, friluftsliv og biologisk mangfold"*.

I st.mld. nr. 42 (2000-2001) om biologisk mangfold er bevaring av inngrepsfrie områder nevnt som en viktig del av en bærekraftig arealbruk.

St.mld. nr. 39 (2000-2001) om friluftsliv blir det pekt på at det er spesielt viktig å beholde "gjenværende inngrepsfrie områder og de kvalitetene man finner i disse områdene".

St.mld. nr. 26 (2006-2007) om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand, sies det bl.a. at: "I et europeisk perspektiv er inngrepsfrie naturområder en unik ressurs i seg selv. I tillegg har det stor betydning for friluftsliv og naturopplevelse. Det er også enkelte arter, for eksempel villreinen, som i stor grad lever i de gjenværende inngrepsfrie områder".

Disse stortingsmeldingene understreker den verdien urørte naturområder representerer i seg selv og for andre tema, herunder friluftsliv og naturmangfold. Et problem er at hva som er "urørt natur" alltid vil være subjektivt. For noen er det nok å komme seg vekk i fra selve bykjernen, andre opplever urørt natur først når de sitter med en opplevelse av at det er langt til nærmeste menneskelige inngrep. Skal man klare å følge opp de politiske målsetninger om å ivareta restene av det som oppleves som urørt natur og hensynet til arter som har behov for store urørte områder, blir det nødvendig å konkretisere begrepet på en kvantitativ og målbar måte. Det er her INON kommer inn som en helt nødvendig operasjonalisering av begrepet "urørt natur" slik at man i forvaltningen kan følge opp de tidligere nevnte målsetningene.

Villmarkspreget inngrepsfritt område med Sovarenuten i midten. (Foto: Alexander Hovland)

Som beskrevet under punkt 3.3 i Fylkesdelsplanen er INON definert ut i fra 3 soner basert på avstand til nærmeste tekniske inngrep. Direktoratet for Naturforvaltning produserer med noen års mellomrom et kart over gjenværende INON i Norge som benyttes i forvaltningen, sist gang i 2003.

I OEDs retningslinjer er INON nevnt som et av flere sentrale problemstillinger (2006:10) og temaet var også tatt med i det politiske utkastet til Fylkesdelsplanen for små vannkraftverk med følgende punkter:

"Inngrepsfrie naturområder (INON):

1. Ein skal *ikkje gje løyve* til utbygging i villmarksområde, og ein skal vere *svært restriktiv* med kraftutbygging som verkar inn på omfanget av villmarksområde (INON > 5 km frå teknisk inngrep).
2. Ein skal ein vere *svært restriktiv* med kraftutbygging som verkar inn på INON-område som er samanhengande frå fjord til fjell."

Til tross for dette så har INON blitt fullstendig fjernet i frå retningslinjene i høringsutkastet.

Dette har, slik vi har forstått det, vært et politisk valg, der argumentasjonen har gått på at INON i seg selv kun er en teoretisk størrelse. Som nevnt ovenfor er det helt nødvendig å definere "urørte naturområder" på en eller annen måte. En fylkesdelsplan som ikke tar hensyn til urørte naturområder er etter vår mening mer eller mindre bortkastet. Vi kan heller ikke se at en fylkesdelsplan som ikke tar opp INON vil gå igjennom hos Miljøverndepartementet.

Det argumenteres også med at INON strekker grensene for vern utenfor de områdene som formelt sett er vernet. Dette representerer en tankegang der det som ikke er formelt vernet er fritt vilt for

utbygging. Problemet er at inngrep rett utenfor de formelle grensene også kan ha konsekvenser innenfor grensene, ikke bare i form av INON reduksjon, men også ved at habitat forringes og at den subjektive opplevelsen av urørt natur reduseres innenfor vernegrensene. Dessuten er INON et virkemiddel for å sikre en bærekraftig forvaltning av alle områder som *ikke* er vernet, men som allikevel er utsatt for endret arealbruk

Når det kommer til punkt 2 så er det å kunne gå i urørt natur fra fjord til fjell blitt en sjeldenhet. Dette øker verdien til de få gjenværende områdene der dette fortsatt er mulig. Slike områder kan også være med å danne naturlige korridorer for arter som blir tvunget til å trekke høyere opp som en konsekvens av klimaendringer.

Fjordlandskapet

Fjordlandskapet er antakeligvis Hordaland sitt viktigste varemerke. Både for identitet, men også som et salgbart produkt for friluftsliv og reiseliv. Som nevnt i Fylkesdelsplanen er det en rekke fjordlandskap både i klasse A og B i Hordaland. Et særtrekk ved dette landskapet er opplevelsen av de høye fjellsidene med elver og fosser som kaster seg nedover. Dessverre har flere av de hvite stripene allerede forsvunnet eller blitt kraftig redusert som følge av vannkraftutbygging.

Det er svært viktig og positivt at retningslinjene inneholder et punkt for å ivareta dette fjordlandskapet. I retningslinjene blir det påpekt at en skal være *svært restriktiv* med kraftutbygging som reduserer det urørte preget i landskapet. Samtidig er det motstridende at en kun skal være restriktiv med inngrep som fjerner eksponerte fosser og vassdrag eller reduserer helheten i fjordlandskap av stor verdi. Etter vår mening bør en også her være *svært restriktiv* slik at utbyggingen av små vannkraftverk ikke slår i hjel andre næringer som lever av å selge fjordlandskapet. Fjordlandskapet har også en tiltrekningsverdi for potensielle innflyttere. I kampanjen "Lukka er sponsa av Hardanger" bruker en blant annet slagordet "Lukka er å ta med seg familien og busetja seg i naturskjøne omgjevnader i Hardanger" og skriver videre at "Hardanger er kjend for sin mektige og vakre natur. Kvart år valfartar tusenvis av turistar til Hardanger for å få ein smak av den særmerkte naturen(...)" (www.flytttilhardanger.no).

Selv om det er et positivt tiltak å stille krav til minstevannsføring er vår erfaring at disse ofte er trivielle heller enn basert på hensynet til naturmangfoldet og estetikk. Dette vil bli grundigere tatt opp under punktet om biologisk mangfold. Det er likevel positivt med formuleringen om at minstevannsføring skal opprettholde landskapskarakteren og opplevingsverdien. I praksis vil det likevel være vanskelig å avgjøre hva som er tilstrekkelig vannføring.

Sårbart høgfjell

NVH mener at det trengs et sterkere vern av disse områdene enn det som går fram av arbeidsgruppen sitt utkast. Avbøtende tiltak er ikke nødvendigvis nok, fordi de inngrepene som utbyggingen medfører, blir mye mer synlige i høyfjellet, og at det ofte tar lang tid å slette sporene etter de tekniske inngrep som følger med. I sårbart høyfjell av stor verdi og i sårbart høyfjell tett inntil nasjonalparker bør utgangspunktet være at en skal *ikkje gje løyve*

Biologisk mangfold

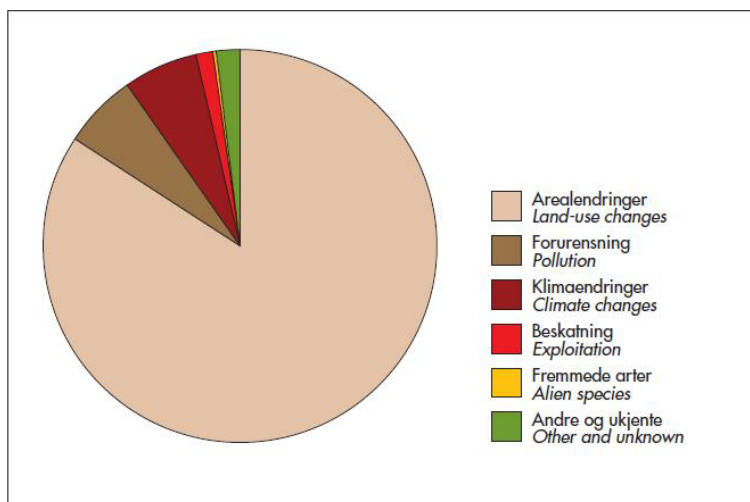
Med "biologisk mangfold" menes "alle variasjoner av livsformer som finnes". Denne variasjonen er summen av variasjon i økosystem, arter og genetikk innad hos en art og er videre en premis for optimal naturlig seleksjon og tilpasning til et miljø i endring.

De siste 100 – 150 årene har menneskene påvirket den norske naturen sterkt. Lokale særtrekk i natur og dyreliv har blitt utvisket, og arter har blitt utryddet. Nesten 4000 arter er på den norske rødlista og 2000 av disse er kategorisert som truet (2006) og halvparten av disse er igjen utrydningstruet. Den

viktigste årsaken til at arter forsvinner er endret bruk av naturområder. I st.mld. nr. 21 (2004 - 2005) om Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand, slås det fast at "fysiske inngrep og endret arealbruk framstår som den viktigste årsak til tap av arter og livsformer. Summen av mange små inngrep kan få betydelige følger for arters og bestanders muligheter til å overleve og for økosystemenes produksjonsevne". Dette representerer hovedtrusselen for 85 prosent av de truede og sårbare artene i Norge.

I følge St.mld. nr. 25 (2002-2003) er det et mål at "naturen skal forvaltes slik at arter som finnes naturlig sikres i levedyktige bestander, og slik at variasjonen av naturtyper og landskap opprettholdes og gjør det mulig å sikre det biologiske mangfoldets fortsatte utviklingsmuligheter. (...) Norge har som mål å stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010". Andre aktuelle stortingsmeldinger er nr. 58 (1996-1997), nr. 42 (2000-2001) og nr. 21 (2004-2005), samt de forpliktelser som ligger i Bernkonvensjonen.'

I lov om naturmangfold § 5 første ledd kommer det frem at "artene og deres genetiske mangfold [skal] ivaretas på lang sikt og [slik] at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av."

Arealendringer representerer hovedtrusselen mot 85 prosent av de truede artene. Klimaendringer deler plass med forurensning, men vil bli en større trussel med tiden. Da er det viktig at det biologiske mangfoldet ikke blir slått i hjel av både klimaendringer og tiltakene. Kilde: Norsk rødliste 2006, Artsdatabanken

Vassdragsnaturen representerer en særdeles viktig naturtype. Et enkelt vassdrag består ofte av mange små økosystem som oppfyller akkurat de strenge kravene en del arter setter til sitt livsmiljø. Dette handler om sammensetningen av sedimentforhold, vannhastighet og fuktighet, tilgang til sollys og forholdet til andre arter. Av spesiell interesse er fossesprøytsoner og bekkekløfter. Den norske vassdragsnaturen er i tillegg svært spesiell i verdenssammenheng og man kan si at det er vårt regnskogsansvar å forvalte denne på en måte som tar hensyn til det biologiske mangfoldet.

Isolert sett kan mindre kraftverk ha mindre konsekvenser for det biologiske mangfoldet som helhet. Man skal likevel ikke undervurdere det potensialet for sterke negative konsekvenser når vi ser hvordan et stort antall kraftverk legger et uhyre stort press på en bestemt naturtype.

Fylkespolitikkerne fra FrP, H, KrF og SP demonstrerer igjennom sine endringer at de ikke har forstått eller oppfattet at Norge som nasjon har tatt på seg internasjonale forpliktelser om å ta vare på det biologiske mangfoldet, og på truede og sårbare arter, noe som etter NVH sin mening er opprørende. Nedvurderingen av biologisk mangfold er konsekvent, og går igjen i alle forslagene.

Fylkesdelsplanens retningslinjer R6 omhandler vurderinger i forbindelse med biologisk mangfold. Det generelle punktet viser at en skal være *svært restriktiv* med å gi løyve til utbygging av mindre vannkraftverk som kan påføre skade på arter i den røde kategorien i rødlisten (CR, EN og VU). Dette representerer en betydelig svekkelse i forhold til det politiske utkastet hvor en i slike tilfeller *ikkje skulle gje løyve*. Dette er i konflikt med de mål og forpliktelser Norge har gjort seg, herunder målet om å stansen tapet av biologisk mangfold innen 2010. Det er likevel ikke overraskende at enkelte politikere i løpet av den politiske behandlingen har hatt som mål å torpedere denne formuleringen fordi en i liten grad ser verdien av det biologiske mangfoldet stilt opp mot økonomisk argumentasjon. Følgende sitat her hentet i fra et brev i forbindelse med søknad om Lussand kraftverk og illustrerer nettopp denne holdningen:

"I tillegg tillet vi oss å spørja kva verdivurderingar ein legg til grumt dersom ein spreidd førekomst av Flatsaltlav , rett nok sårbar i Raudlistebasen , skal setjast opp mot ei ev. brutto verdiskaping på 14,6 GWh med ein snittpris på 25 øre/kwh (ca. 3,65 mill kr /år)."

En slik retorikk kan og blir brukt i det uendelige som et argument for utbygging fordi verdien av det biologiske mangfold ikke nødvendigvis lar seg kvantifisere i økonomiske verdier. Skal man klare å ivareta det biologiske mangfoldet må grensen settes et sted. En fylkesdelsplan må ta høyde for at sumvirkninger av flere hundre nye kraftverk i Hordaland kan bli større enn virkningen av hvert enkelt kraftverk alene. Det bør derfor settes en absolutt grense der et kraftverk vil gjøre skade på truede arter slik det politiske utkastet tok utgangspunkt i. R6 punkt 1 bør derfor lese:

1. Ein skal ikkje gje løyve til utbygging av små vasskraftverk som kan føre til skade på artar som er "kritisk truga" (CR), "sterkt truga (EN)" eller "sårbar (VU)" på den norske raudlista.

En bør også være oppmerksom på at bygging av anleggsvei, kraftledninger, rørgater samt støy og endringer i vassdraget kan få konsekvenser for arter som indirekte eller direkte er knyttet til vassdraget eller området rundt. Vintererle og fossefall er her tatt opp, men også kvitryggspetten er en art som bli negativt påvirket.

Fylkesutvalget har også fjernet siste setning i R6 punkt 6 som er gjengitt i det følgende:

6. (...)Ein skal vere svært restriktiv med å gje løyve til inngrep eller redusert vassføring i bekkekløfter og fossesprøytoner som er velutvikla, er av ein viss storleik eller har førekomstar av raudlista artar.

Begrunnelsen var at hensynet var ivaretatt i R6 punkt 1. NVH vil her påpeke at det i punkt 1 er snakk om rødlistearter, mens det i punkt 6 først og fremst er snakk om naturtyper og derfor ikke er omfattet av rødlisten.

Videre bør det inn et punkt hvor man *ikkje gir løyve* før tilstrekkelig utredning er gjort. NVH har tidligere sett eksempler på det motsatte der HF går inn for et kraftverk samtidig som man påpeker at en utredning er mangelfull.

Flatsaltlav vokser på steiner i og langs fosser og stryk. Denne lavarten er kategorisert som "sårbar" pga. at mange forekomster er utsatt for kraftutbygginger i elver og bekker. Den ble i 2006 lokalisert i Stølselvi i Granvin (Foto: Einar Timdal Naturhistorisk museum)

#. Ein skal *ikkje gi løyve* til utbygging før det er gjort tilstrekkeleg utredning av konsekvensar for biologisk mangfald.

Dette er i samsvar med det lovfestede føre-var prinsippet i lov om naturmangfold § 9. Dette bør innebærer at man i områder der tilstrekkelig utredning blir for dyrt er det heller ikke mulighet for å støtte et prosjekt.

Til slutt er det ikke til å komme unna at datagrunnlaget for å gjøre vurderinger av det biologiske mangfoldet er for svakt. Hordaland Fylkeskommune bør ta initiativ til å få gjennomført kartlegginger av biologisk mangfold i forkant av søknadene og spesielt i delområder med høyt potensial for utbygging av vannkraftverk. På den måten kan man unngå at utbyggingsinteresser går i gang med prosjekt som må avslås. En kan også lettere gjøre vurderinger av hvilke prosjekt en bør satse på, slik at en får mest mulig vannkraft med minst mulig inngrep. I dag er det mer "førstemann til møllen"-prinsippet og man risikerer en svært uheldig utbygging hvor alle taper.

Fiske

Når det gjelder fiske har NVH ingen kommentar og slutter seg i hovedsak til forslaget fra arbeidsgruppen.

Friluftsliv

Et av hovedargumentene for å utvikle en fylkesdelsplan har vært av hensynet til muligheten for friluftsliv og rekreasjon. Dette presiseres blant annet i St.mld. nr. 26 (2006-2007) hvor man påpeker at alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv som helsefremmede, trivselskapende og miljøvennlig aktivitet i nærmiljøet og i naturen for øvrig. På bakgrunn av dette er det litt skuffende at man i retningslinjene ikke ofrer mer enn et generelt punkt med laveste form for prioritering i form av "vis varsemnd". En har også valgt å ta ut "oppgangsoner" i løpet av den politiske behandlingen, et punkt som etter vår mening bør bli tatt inn igjen i varmen, men som et eget punkt. Man må slutte med en tankegang der det kun er det som er innenfor vernegrensene som har verdi og som skal bli ivaretatt. En slik tankegang er heller ikke et godt argument for bruk igjennom vern som fylkeskommunen argumenterer så varmt for. Følgende punkt bør derfor komme inn:

#. En skal være *restriktiv* med å gi løyve til utbygging i oppgangssonene til nasjonalparkene.

Disse områdene er ofte en like viktig del av friluftsopplevelsen. Spesielt er muligheten for å kunne gå i fra fjord til fjells viktig. Kvitno og Bondhus er eksempel på konfliktområder når det kommer til oppgangssoner til Folgefonna.

Den norske turistforening er en grunnpilar i norsk friluftsliv og er et godt alternativ for de som ønsker å bevege seg ute i naturen. De har en rekke merkede stier og turhytter. En fylkesdelsplan bør ivareta hensynet til disse. Vi foreslår at dette gjøres igjennom et eget punkt og kan ta utgangspunkt i formuleringen:

En bør *vis varsemnd* med å gi løyve til utbygging langs mye brukte DNT ruter.

Det er på mange måter et tett forhold mellom vassdragsnaturen og muligheten foret verdifullt friluftsliv. Her i fra Hardangervidda. (Foto: Alexander Hovland)

Videre bør en også gjøre en prioritering av verdivurderingene gjort i forbindelse med kartleggingsprosjektet av LNF områder i kommuneplanene.

En skal *ikkje gi løyve* til utbygging i friluftsområder av stor verdi og være svært restriktiv i friluftsområder av middels verdi.

Reiseliv

Reiselivet er tilgodesett med bare et punkt i rammevilkårene som sier at i område med stor verdi for reiselivet der tiltaket vil redusere opplevingskvalitetene skal en vise varsemnd med løyve til ny vasskraftutbygging. Det er en slapp og defensiv holdning ovenfor en næring som har så stor betydning for fylket. En må være svært restriktiv med tillatelse til vannkraftutbygging i landskap med betydning for reiselivet. Antagelig burde en ikke gitt løyve i det hele tatt. I motsetning til småkraftutbyggerene, som har svært få varige arbeidsplasser å vise til og hvor den lokale gevinsten av tiltaket tilfaller stort sett en, evt. flere enkeltstående personer, og som det ofte viser seg, ikke engang bor i kommunen, gjør reiselivsnæringen det motsatte. Flere steder med naturgitte forutsetninger, som f.eks i Røldal, er bransjen drevet på helårsturisme.

Reiselivsbransjen gir store ringvirkninger både samfunnsøkonomisk og bosettingsmessig. Næringen er først og fremst en kvinnearbeidsplass og bidrar til kjønnsbalansen i distriktene. Den motvirker flyttestrømmen til byene og bidrar til levende lokalsamfunn som kan skjømte sine kommunale oppgaver. Men ingen må være i tvil om hva næringen lever av. Uberørt natur. Det har gjentatte undersøkelser og utredninger, også utført av HF, vist. Til mer uberørt det er og til flere intakte fosser og elvestrenger som finnes, til større tiltrekningskraft har det for de besøkende. Dette gjelder ikke bare de mest spektakulære og dominerende vassdragene i det åpne landskapsrom, men og de mer børtgjømte. Turistene av i dag finner frem på egen hånd og småskala reiseliv er basert på lokale opplevelser i et geografisk begrenset område.

Kommunene, fylket selv og staten har reiseliv som satsningsområde. Det er bevilget store summer for å fremme og legge til rette for næringen fordi det er en ønsket utvikling. Dessverre er de forskjellige offentlige instansene lite samkjørte og utviklingen så langt har tilgodesett de naturødeleggende inngrepene til kraftbransjen, fremfor reiselivet. Fylkesdelplanen må sørge for og ikke forfordele kraftbransjen, som bare gir fordeler for noen få, fremfor den langt viktigere for kommunene og fylket, reiselivsnæringen.

Samlokalisering

Arbeidsutvalget sitt forslag inneholdt følgende i R11 som også er blitt fjernet av fylkesutvalget:

Samlokalisering med tekniske inngrep og etablert arealbruk er ynskjeleg for å samle inngrep, og det er ønskeleg at etablering av nye anlegg skjer nær eksisterande infrastruktur.

Dette er viktig fordi det reduserer omfanget av de tekniske inngrepene ved småkraftutbygging. Det er også et sentralt prinsipp i norsk naturforvaltning. Punktet bør derfor komme inn igjen i sin helhet.

Det bør også inn et punkt om utvikling av lokale planer i områder med sterkt utbyggingspress. Eksempelvis rundt Røldalsvannet og Rullestadvannet. I slike områder burde Hordaland Fylkeskommune oppfordre og sette i gang en lokal kartleggingsprosess i samråd med kommunene hvor en på forhånd av søknadene gjør en prioritering av hvilke prosjekt en ønsker å fremme slik at en sikrer en effektiv utnyttelse av kraftverdier med minst mulig inngrep. Følgende er et forslag til en slik formulering:

#. I avgrensede områder med et stort antall potensielle prosjekter bør det på forhånd gjøres en miljøvurdering og prioritering av de ulike potensielle prosjektene.

Fyllmasser

NVH har ingen kommentar til forslaget.

Krav til konsesjonsbehandling

Når det gjelder arbeidsgruppen forslag til søknadsfase som R13 mener vi at dette i sin helhet bør være med i planen.

Fylkesutvalget foreslo å stryke siste setningen i pkt. 1, men vi mener at dette er et naturlig og viktig krav om en ønsker å ivareta hensynet til disse temaene og dermed oppfylle målsetningene for planen.

Et av problemområdene når det kommer til å ivareta hensynet til det biologiske arter er at man sjeldent vet hva som går tap. Dette innebærer at man kun kartlegger når en vet at det faktisk er noe å finne. Arbeidsgruppen punkt 5 i R13 var langt på vei et steg i riktig retning og det bør legges vekt på å få det med igjen.

SLUTTKOMMENTARER

Naturvernforbundet Hordaland har en del kritiske kommentarer også til arbeidsgruppen sitt utkast. Referansegruppen i planarbeidet har hatt stor overvekt av næringsinteresser som representerer kraftbransjen. Det har gitt seg utslag i rammer og retningslinjer hvor verdivurderingen er sortert slik at det skal mye til før man fraråder utbygging. Bare i de absolutt mest spektakulære og verdifulle elementene av fylkets storslagne vassdragsnatur er det man skal være restriktiv.

Når så flertallet i fylkesutvalget ved sine endringsforslag ytterligere amputeret intensjonen bak planen med å utarbeide fylkesvise planer blir det helt meningsløst. Hele hensikten med planen var å ta mer hensyn til naturmangfold, landskap og friluftsliv. Resultatet nå er en "plan" som er ubrukelig som verktøy for saksbehandlere, og som gir grønt lys for videre utbygging etter "bit for bit"-metoden og der "føre var"-prinsippet er totalt fraværende.

NVH var til stede på møtet i fylkesutvalget 23. april, og vi reagerer også sterkt på måten endringsforslaget ble lagt fram på, nærmest som et kupp, uten sjanse for noen form for forhåndsdebatt. NVH mener det var en uredlig måte å utøve politisk maktspill på.

NVH forbeholder seg også retten til å komme med ytterligere informasjon og synspunkter videre i høringsprosessen frem til endelig behandling om vi mener det er nødvendig.

KONKLUSJON

Høringsutkastet til fylkesutvalget er verdiløst som retningslinjer for fylkesdelplanen. Den opprinnelige høringen fra arbeidsutvalget er heller ikke god nok for å stoppe tapet av naturmangfold, landskap og friluftsverdier. Det er bare de absolutt mest eksepsjonelle vassdragene, som aldri ville blitt bygd ut uansett, som får en viss form for beskyttelse. Skal fylkesdelplan for små vasskraftverk bli tatt seriøst og godkjent må planen leve opp til hensikten bak planarbeidet og innfri intensjonen om å sikre at ikke naturmangfold, friluftsliv eller store landskapsverdier går tapt. NVH leverer derfor denne innstillingen for å oppfylle kravene.

Fylkespolitiske retningslinjer for små vasskraftverk		
Dei fylkespolitiske retningslinjene er utarbeidd med heimel i plan- og bygningslova § 8-1 - §8-4 og skal gjerast gjeldande for planlegging og forvaltning på kommunalt, fylkeskommunalt og regionalt statleg nivå i Hordaland		
<i>Overordna rammer</i>		
R1	Hordaland er positiv til bygging av små vasskraftverk der omsyn til miljø og andre arealinteresser er ivareteke.	
R2	I område med særskilt vern skal ein i utgangspunktet <i>ikkje gje løyve til nye vasskraftanlegg</i> , og ein bør vere <i>svært restriktiv</i> med plassering av nye anlegg tett opp til verna område. I verna område er det verneføresegnene som er styrande for kva inngrep som vert akseptert. I verna vassdrag kan konsesjon for kraftverk opp til 1MW og opprusting av eksisterande anlegg vurderast om tiltaket ikkje svekker verneverdiane i området.	<i>(Viser til kapittel om særskilt vern)</i>
<i>Rammer for utbygging</i>		
R3	Fjordlandskap: 1. I urørte fjordlandskap skal ein <i>ikkje gje løyve</i> til kraftutbygging som reduserer det urørte preget i landskapet. 2. I fjordlandskap av stor verdi skal ein vere <i>svært restriktiv</i> med løyve til kraftutbygging. Inngrep som fjernar eksponerte fossar og vassdrag eller reduserer heilskapen i landskapet skal <i>ikkje gis løyve</i> . Ein skal legge vekt på at terrenginngrep, vegar, røyrgater mm. ikkje fører til varige sår som reduserer opplevingsverdien i landskapet.	<i>(Viser til kapittel og kart)</i>
R4	Sårbart høgfjell: 1. I sårbart høgfjell av stor verdi og i sårbart høgfjell tett opp mot nasjonalparkane skal ein <i>ikkje gje løyve</i> til vasskraftanlegg som fører til permanente synlege inngrep. 2. I andre område med sårbart høgfjell bør ein <i>være svært restriktiv</i> med løyve til ny kraftutbygging, spesielt i eksponerte område mot viktige reiselivsområder og verdifulle friluftsområde.	<i>(Viser til kapittel og kart)</i>
R5	Inngrepsfrie naturområder (INON): 1. Ein skal <i>ikkje gje løyve</i> til kraftutbygging i villmarksområde og utbygging som verkar inn på omfanget av villmarksområde (INON > 5 km frå teknisk inngrep) . 2. Ein skal vere <i>svært restriktiv</i> med kraftutbygging som verkar inn på INON-område som er samanhengande frå fjord til fjell.	<i>(Viser til kapittel og kart + DN)</i>
R6	Biologisk mangfald 1. Ein skal <i>ikkje gje løyve</i> til utbygging før det er gjort tilstrekkeleg utredning av konsekvensar for biologisk mangfald. 2. Ein skal ikkje gje løyve til utbygging av små vasskraftverk som fører til	<i>(Viser til kapittel kart+ DN norsk raudliste)</i>

	<p>skade på arter som er "kritisk truga" (CR), "sterkt truga (EN)" eller "sårbar (VU)" på den norske raudlista.</p> <ol style="list-style-type: none"> 3. I elvar med elvemusling skal <i>ein ikkje gje løyve</i> til kraftverk som kan føre til negativ verknad på arten. 4. For vatn med hekkande lom skal <i>ein ikkje gje løyve</i> til reguleringar som inneber endra vasstand eller endra svingingar i høve til dagens situasjon. 5. For elver som fungerer som hekkeområder for vintererle eller fossefall må det setjast krav om monaleg minstevassføring. For vintererle er det viktig også å halde skogen langs elva intakt. For fossefall kan oppsetting av eigne reirkasser vere eit avbøtande tiltak der trygge reirplassar forsvinn. 6. For naturtypar som krev til stabil høg luftfukt må <i>ein ikkje fråføre</i> vatn i ein slik grad at fuktilhøva vert endra. Ein skal vere <i>svært restriktiv</i> med å gje løyve til inngrep eller redusert vassføring i bekkeløfter og fossesprøytsoner som er velutvikla eller har førekomster av sjeldne eller raudlista artar. 7. Etablering av røyrgate og anleggsveg må ikkje føre til vesentleg inngrep i naturtypar av stor eller middels verdi, eller skade eventuelle førekomstar av raudlisteartar på slike lokalitetar. 8. Ein skal unngå splitting av leveområde for villrein med barrierar som permanent veg eller røyrgate i dagen. Eventuell utbygging må i minst mogleg grad uroa villreinen. 	
R7	<p>Fisk</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. I nasjonale laksevassdrag skal <i>ein ikkje gje løyve</i> til bygging av kraftverk på lakseførande strekning. Ein må vise <i>særleg varsemd</i> ved utbygging oppstraums lakseførande strekning, og utbygging krev særskilte tryggleikstiltak for å redusere risiko for skade på laksestammen. 2. I lakseførande elvar bør <i>ein ikkje gje løyve</i> til bygging av kraftverk på lakseførande strekning, og ein må vise <i>særleg varsemd</i> ved utbygging oppstraums lakseførande strekning. 3. For elvestrekningar med sjøaure eller storaure skal <i>ein ikkje gje løyve til</i> vesentlege vasstandsreduksjonar. Der det er store fiskeinteresser skal ikkje tilhøva for fiske reduserast. For kraftverksutbygging oppstraums aktuell elvestrekning for fisk må automatisk forbisleppingsventil monterast. Løyve til utbygging i mindre viktige område for sjøaure og storaure føreset auka og differensiert minstevassføring, ekstra høg minstevassføring i gytevandringstida og sikre inntaksordningar for å unngå tap av fisk i turbin. 4. Gyteområde for innlandsfisk må ikkje reduserast i eit slikt omfang at det er til trugsel for bestanden eller gjev vesentleg negativ innverknad for fiske. 	(vis til kapittel og kart)
R8	<p>Friluftsliv</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. En skal <i>ikkje gi løyve</i> til utbygging i friluftsområder av stor verdi og være svært restriktiv i friluftsområder av middels verdi. 2. En bør <i>vise varsemd</i> med å gi løyve til utbygging langs mye brukte DNT ruter. 3. En skal være <i>restriktiv</i> med å gi løyve til utbygging i oppgangssonene 	

	til nasjonalparkene.	
R9	Kulturminne <ol style="list-style-type: none"> 1. I område med verneverdige kulturminne og kulturmiljø nær aktuell elvestrekning skal ein <i>være restriktiv</i> med løyve til ny vasskraftutbygging. Tiltak skal ikkje redusere verdien til eller ha negativ innverknad på kulturminna. 	
R10	Reiseliv <ol style="list-style-type: none"> 1. I område med stor verdi for reiselivet der tiltaket vil redusere opplevingskvalitetane skal ein <i>ikkje gje løyve</i> til ny vasskraftutbygging. 	
R11	<ol style="list-style-type: none"> 1. Samlokalisering med tekniske inngrep og etablert arealbruk er ynskjeleg for å samle inngrep, og det er ønskeleg at etablering av nye anlegg skjer nær eksisterande infrastruktur. 2. I avgrensede områder med et stort antall potensielle prosjekter bør det på forhånd gjeres en miljøvurdering og prioritering av de ulike potensielle prosjektene. 	
R12	Alternativ bruk av eventuelle tunnelmasser skal vurderast framfor tippar i terrenget.	
<i>Søknadsfase</i>		
R13	<p>For små vasskraftverk i Hordaland gjeld følgjande krav for konsesjonssøknader samt søknader som har fått konsesjonsfritak og skal til kommunal handsaming 1):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Alle søknader skal som minstemål følgje mal frå NVE for småkraftverksøknader. I konsesjonssaker skal det i tillegg til obligatorisk biologisk kartlegging vere ein grundig presentasjon og vurdering av tema landskap, friluftsliv og reiseliv i område der desse har middels og stor verdi. 2. Oversiktskart som syner eksisterande kraftverk i området og areal med særskilt vern skal vere del av søknaden 3. Kart med innteikna kraftverk, inntaksdam, vassveg tilkomstveg, anleggsveg, kraftliner, tipper og andre arealinngrep som er naudsynt for å gjennomføre utbygginga skal vere del av søknaden. 4. For tiltak som kan ha influens på område med særskilt vern må konsesjonssøknaden ha særleg grundig omtale av verneverdiar og verknader for desse. 5. I område med potensial for naturtypen fossesprøytsone eller bekkeløft skal ekstra detaljert kartlegging gjennomførast som del av konsesjonssøknaden for å avdekke eventuelle førekomstar av raudlisteartar. 6. Konsesjonssøknad skal innehalde fotoillustrasjon som viser nærverknad og fjernverknad av inngrep med varierende vassføring. 7. Som del av søknadsprosessen må fylkeskommunen som kulturminnestyresmakt kontaktast for oppfyljing av undersøkingsplikta etter kulturminnelova. Eventuell felles synfaring og pålegg om arkeologiske undersøkingar må vere oppfylt innan fylkeskommunen skal ta stilling til saka. 8. Som del av søknadsprosessen må planstatus i høve til kommuneplan avklarast. <p>1) Punkt 4, 5 og 6 gjeld ikkje for søknader som har fått konsesjonsfritak.</p>	<p>NVE <i>Kapittel 3.1, 3.6 og 3.7</i></p> <p>NVE Atlas</p> <p><i>Kapittel 4</i></p> <p>Fylkesmannen i Hordaland</p> <p>Hordaland fylkeskommune</p> <p>Kommunen</p>

Med vennlig hilsen
NATURVERNFORBUNDET HORDALAND

Espen Edvardsen
Leder

Alexander Hovland
Saksbehandler

Oddvar Skre
Saksbehandler

KOPI:

Sogn og Fjordane Fylkeskommune
Rogaland fylkeskommune
Buskerud fylkeskommune
Telemark fylkeskommune
Fitjar kommune
Bergen kommune
Askøy kommune
Voss kommune
Lindås kommune
Fjell kommune
Odda kommune
Sund kommune
Os kommune
Radøy kommune
Fusa kommune
Øygarden kommune
Bømlo kommune
Austevoll kommune
Sveio kommune
Kvam herad
Stord kommune
Osterøy kommune
Vaksdal kommune
Kvinnherad kommune
Tysnes kommune
Austrheim kommune
Fylkesmannen i Hordaland
NVE Region Vest
NVE
Fiskeridirektoratet Region Vest
Statens Vegvesen Region Vest

Norges Geologiske undersøkelse
Vassregionmyndighet for Hordaland
Direktoratet for naturforvaltning
Miljøverndepartementet
Olje- og energidepartementet
Statnett
FRIFO (Friluftslivets Fellesorganisasjon)
Friluftsrådet Vest
Greenpeace Norge
Haugesund Turistforening
Hordaland Bonde- og Småbrukarlag
Hordaland grunneigar- og
sjølaksefiskelag
Hordaland Idrettskrets
Miljøstiftelsen Bellona
Regionrådet Bergensregionen
Regionrådet for Nordhordland
Ænes og Mauranger Bygdalag
Nesttunvassdragets Venner
Norgs Jeger- og Fiskeforbund
Norges Miljøvernforbund
Naturvernforbundet Hordaland
WWF Verdens Naturfond
Bergen Reiselivslag
Fjord Noreg AS
Nordhordland Reiselivslag
Reisemål Hardangerfjord
NHO-Reiseliv, region Vest-Norge
Osterfjord Reiselivslag
Havforskningsinstituttet
NIVA, Vestlandsavdelinga

Norsk Zoologisk Forening
Norske Lakseelver
Norsk Institutt for skog og landskap
Norsk Natur Informasjon NNI
Norsk Ornitologisk Forening Hordaland
Norges Skogeierforbund
Rådgivende Biologer AS
Statskog SF
Universitetet i Bergen
Vestlandsforskning
Vestskog BA
Sweco
Småkraft AS
Småkraftforeningen
Vestnorsk Havbrukslag
Multiconsult
Ambio Miljørådgivning AS
UNIFOB AS
Bergen Turlag
Haugesund Turlag
Den norske turistforening
Hordaland Bondelag
Norsk Bygdeturisme og gardsmat
Hordaland Arbeiderparti
Hordaland Senterparti
Hordaland Venstre
Hordaland Miljøpartiet de grønne
Hordaland Høyre
Hordaland Fremskrittspartiet
Hordaland Rødt